

Trompettreet har funnet melodien i Bergen

Per M. Jørgensen og Per H. Salvesen

Arboretet og Botanisk hage, Bergen Museum, DNS, Universitetet i Bergen, Mildeveien 240, N-5259 Hjellegstad (post@sah.uib.no)

I 1970 ble det plantet tre trær opp til veggen på vestlige fløyen av universitetsbygget i Jahnebakken på Florida i Bergen. Plasseringen var nok ikke tilfeldig da dette er varmekrevende arter, som bare sjelden hadde vært dyrket så langt nord før. Nederst står den japanske *Magnolia obovata*, som vi i denne omgang skal forbigå i stillhet, selv om den er blitt et staselig tre, nesten på høyde med bygningen. Vi vil i stedet konsentrere oss om det neste, trompettreet, som har vært ansett å være *Catalpa bignonioides*. Det har nok ikke fått den oppmerksomhet det fortjener, siden det ikke har oppvist den blomsterprakt som gjør denne arten til et populært parktre lenger sydpå. Det har heller utmerket seg negativt, ved å slippe bladene momentant om høsten og se dødt ut om våren siden det kommer så sent i gang med bladutviklingen. Men det er etter hvert blitt et ganske stort tre på 8-10 m.

Fruktene hos trompettreet er påfallende lange og bønneliknende, og dette har gitt opphav til det engelske navnet "Indian bean". Her betyr "indian" indiansk, siden treet egentlig stammer fra det sydøstlige USA og Vest-India, hvorfra det første gang ble importert til Europa i 1783. Slektsnavnet *Catalpa* kommer fra

De bønneliknende fruktene som er karakteristiske for slekten. Her på Catalpa ovata-eksemplaret fra Stord (foto: P. H. Salvesen).

To eksemplar av trompettreet på Florida, Bergen. Det til høyre (antatt hybrid) blomstret i midten av august 2010, mens det andre (bak t.v.) kom i blomst først i slutten av september (foto: P. H. Salvesen).

indianernes navn på treet, mens artsepitetet *bignonioides* viser til likheter med slekten *Bignonia*. Begge slekter hører til den subtropiske trompettrefamilien, Bignoniaceae, så det er virkelig merkelig at vi kan få til dette treet så langt nord som hos oss. Trompettreet dyrkes med hell så langt nord som i Danmark og Skottland, men er mer vanlig å se i Syd-Europa. I Norge nevnes *Catalpa*, så vidt vi har kunnet bringe på det rene, dyrket første gang av F. C. Schübeler (1888). Han opplyser at et eksemplar av den kinesiske arten *C. bungei*, som bare blir en busk, har greid seg godt i Botanisk hage på Tøyen siden begynnelsen av 1870-årene. Den hadde da flere år blomstret fra omkring 20. august. Senere har flere arter vært prøvd med vekslende hell i sydlige kyst- og fjordstrøk, og det finnes noen få større blomstrende trær i

Norge. Et ganske velvoksent eksemplar navnsatt *C. bignonioides* på nærmere fire meter har blomstret i Botanisk hage i Oslo. Vår forbauselse var likevel stor da det ene treet på Florida i Bergen stod i full blomst i midten av august 2010, spesielt siden det hadde virket påtakelig skrøpelig etter den strenge vinteren, og vi hadde undret på om det nå hadde fått en endelig knekk. Kanskje var det vinteren som fremprovoserte blomstringen? Knut Fægri pleidde med et skjevt smil å si at enkelte planter først går i gang med reproduksjonen når de er døden nær – da blir det påtrengende å sikre etterslekten (jfr. beretningen i bibelen om morbærtreet som ikke ville gi frukt før man gravde rundt det). Vi finner i alle fall ingen belegg for at det trenger 40 år på å nå blomstringsstadiet.

Ved nærmere ettersyn syntes dette eksemplaret på Florida ikke å stemme godt med beskrivelsen i de amerikanske floraene, og mistanken ble vekket om at det var av hybridogent opphav, noe som også synes å bli bekreftet av Hillier's manual (1991, 2002). Bladene har oftest en altfor utpreget spiss og viser en tendens til lobering. Blomstene er merkelig små og for mange i klasen til å kunne være ren *C. bignonioides*. Hybrider mel-

Detalj fra treet på Florida som viser dets hybridogene karakterer: relativt mange blomster i klasen og tendens til sidelover på bladene (foto: P. H. Salvesen).

lom artene i slekten synes å være sjeldne, men har oppstått flere ganger i kultur. Noen slike ble navnsatt på slutten av 1800-tallet, bl.a. satte Carrière i Paris navnet *Catalpa erubescens* på én av disse i 1869 (Bean 1970). Det har vært noe uklart hva dette navnet representerer, og beskrivelsene varierer noe. Åpenbart er flere ulike planter samlet under dette hybridnavnet. Verre er det at man er uenig i hvem faren er, både den andre amerikanske arten *C. speciosa* og den kinesiske *C. ovata* nevnes. Vårt eksemplar, så vel som det i Oslo, viser spor av sistnevnte og ifølge Krüssmann (1976) er det hybrididen mellom *C. bignonioides* og *C. ovata* som med rette bærer navnet *Catalpa ×erubescens*, mens krysningen med *C. speciosa* bør hete *Catalpa ×hybrida*. Denne ble navngitt av Späth i Berlin i 1898 (Bean 1970) og er ikke påvist i Norge. Vi mistenker imidlertid at vårt tre kan være en hybrid som er oppstått lokalt i planteskolen Ruys i Nederland, hvorfra det ble kjøpt sammen med det andre eksemplaret som er plassert øverst i Jahnebakken. De kan ha vært formert ved frø, og i planteskoler "treffer" arter hverandre som er adskilt i naturen. Da går det gjerne som det må: det oppstår krysninger. Til vår glede ga det andre (øverste) treet på Florida seg også til å blomstre en måned senere, og vi fikk bekreftet hva bladformen antydde, at dette faktisk er *Catalpa bignonioides*, som neppe er så veltilpasset våre forhold som hybrididen.

Hybridens far, *Catalpa ovata*, finnes ifølge Mitchell (1974) plantet to steder i Norge, i parken ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås, der den ble plantet i 1960

Catalpa ovata-treet ved Rommetveit skole på Stord
(foto: P. H. Salvesen).

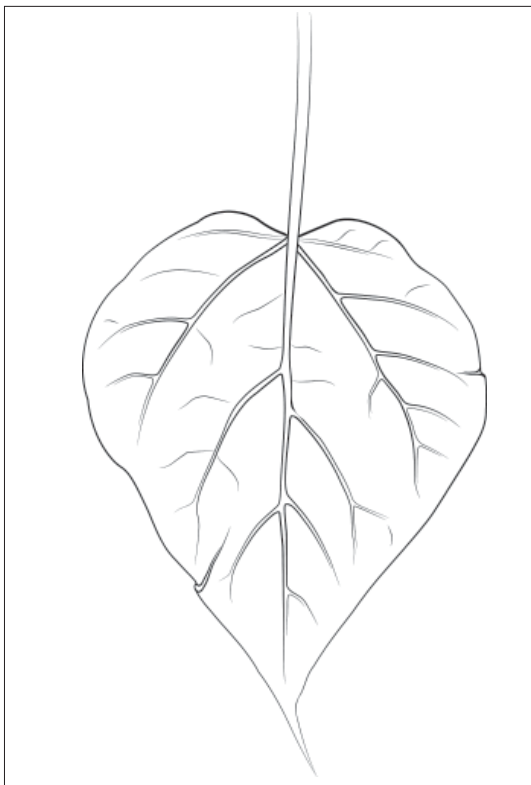
(Reisæter og Batta 1972) og i Svinviks arboret i Todalen i Surnadal, plantet 1958 (Reisæter 1964). Det står også et stort, 8-10 m høyt eksemplar ved Rommetveit skole på Stord. Dette treet er siste gjenlevende etter flere som ble plantet ca. 1965. Det har blomstret flere år, og hadde fortsatt noen få frukter hengende fra fjoråret da vi besøkte det i september 2010.

På Milde har vi ett ungt eksemplar av slekten, utplantet i 2007 i Hatlehaugen. Det er sådd av frø samlet i Sussex, England, av et tre som man kalte *Catalpa bignonioides*. Det har ikke blomstret enda, men i steril tilstand er det helt ulikt de på Florida. Bladene er typiske for *C. speciosa*, slik de gjengis av Mitchell (1974), ovale med langt utdradd spiss. Før vi kan bestemme det mer presist, får vi se hvordan

Detalj av *Catalpa ovata*-treet i parken ved Rommetveit skole på Stord (foto: P. H. Salvesen).

blomstene blir, men det kan jo ta noen år. Treet ser imidlertid ut til å trives og hadde ingen problem med den siste, ekstreme vinteren, hvilket neppe er den verste flaskehalsen for å få det til å trives. Det normale er at disse sydlige artene får problemer med å modne skuddene fordi somrene er for korte og kjølige og vinteren kommer for tidlig. For at disse mer varmekrevende artene skal kunne trives godt hos oss, er det lange, varme høster vi trenger. Ifølge Nitzelius (1958) er *C. speciosa* en art som klarer seg spesielt bra i Göteborg der den får flott utvikling. Det er jo sydligere enn Bergen, og antyder at arter av slekten *Catalpa* burde kunne lykkes lenger inne i fjordene, der sommervarmen er mer drivende enn på kysten.

Blad fra Milde-eksemplaret (tegnet av Kristin Linga).

Blad av Catalpa bignonioides på Florida (t.v.), av antatt Catalpa-hybrid på Florida (midten, merk lang spiss synlig på bladet i bakgrunnen) og C. ovata fra Rommetveit, Stord (t.h.) (fotos: P. H. Salvesen).

Litteratur

- Bean, W. J. 1970. – *Trees and shrubs hardy in the British Isles*. – Vol. I, 8. ed. by G. Taylor, John Murray, London, 845 s.
- Hillier Nurseries, 1991. – *The Hillier Manual of trees and shrubs*. – 6. edition.
- 2002. – *The Hillier Manual of trees and shrubs*, 7th ed., David & Charles, Devon, 512 s.
- Krüssman, G. 1976. – *Handbuch der Laubgehölze*. – Bd. I, Paul Parey, Berlin & Hamburg, 486 s.
- Mitchell, A. 1977. – *Trær i skog og hage*. – Norsk utgave ved Inger Gjærevoll, Tiden norsk forlag, Oslo 1977, 408 s.
- Nitzelius, T. 1958. – *Boken om träd*. – Saxon & Lindström, Stockholm, 469 s., 32 Pl.
- Reisæter, O. 1964. – Tre og buskar hos Halvor Svinvik i Gjengsto i Todal på Nordmøre. – *Årsskrift for planteskoledrift og dendrologi* 1963: 30-49.
- Reisæter, O. & Batta, J. 1972. – *Lignosene i parken ved Norges landbruksbøghøgskule, hausten 1972*. – Norges Landbrukshøgskole, Ås, 25 s., kart
- Schübeler, F. C. 1888. – *Viridarium norvegicum – Norges Vextrige* – Bd. 2, Christiania, 587 s.